

# მოსახლეობის ფინანსური განათლებისა და ჩართულობის შეფასება საქართველოში

## ASSESSMENT OF THE POPULATION'S FINANCIAL EDUCATION AND ENGAGEMENT IN GEORGIA

### მერაბ ვანიშვილი,

ეკონომიკის დოქტორი, საქართველოს  
ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

### ნინო ვანიშვილი,

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,  
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის  
უფროსი მასწავლებელი

### MERAB VANISHVILI,

Doctor of Economics,  
Professor of Georgian Technical University

### NINO VANISHVILI,

Doctor of Business Administration,  
Senior Teacher of Georgian Technical  
University

### ანოტაცია

სტატიაში უახლეს ლიტერატურულ წყაროებსა და მდიდარ ფაქტობრივ მასალებზე დაყრდნობით, თანმიმდევრულად არის შეფასებული მოსახლეობის ფინანსური განათლება და ჩართულობა საქართველოში. კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის/ფინანსური განათლების საერთაშორისო ქსელის (OECD/INFE) მიერ შემუშავებული ფინანსური განათლებისა და ფინანსური ჩართულობის გაზომვის 2015 წლის სახელმძღვანელო.

სტატიაში განხილულია ფინანსური განათლების ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორცაა ძირითადი ფინანსური ცნებების ცოდნა და რეალურ ცხოვრებაში გამოყენების უნარი, პირადი და შინამეურნეობის ფინანსების მართვა, ფინანსური მიზნების დასახვა და მათ მისაღწევად კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა, დაზოგვა და ბიუჯეტირება, ფინანსური მოულოდნელობებისა და საპენსიო ასაკისთვის მზაობა, სესხება და ვალის მართვა, ფინანსური პროდუქტების ცნობადობა და გამოყენება და სხვა. კვლევის ფარგლებში, OECD/INFE-ს კითხვარს დაემატა რამდენიმე შეკითხვა ფინანსური პროდუქტებით სარგებლობის და შინამეურნეობების ვალის ტვირთის შესახებ, მოსახლეობის ფინანსური ჩართულობის მიახლოებითი დონის უკეთ განსაზღვრად.

ჩატარებული კვლევის ფარგლებში მიღებული შედეგები ხაზს უსვამს შემდეგს: მოსახლეო-

ბის სხვადასხვა სეგმენტების ფინანსური განათლების დონე არათანაბარია; მნიშვნელოვანია მოსახლეობის ფინანსური ცოდნის გაღრმავება; ფინანსურ განათლებასთან ერთად, ყურადღება ფინანსურ ქცევებსაც უნდა დაეთმოს; ერთ-ერთ პრიორიტეტად ქვეყანაში გავრცელებული ფინანსური დამოკიდებულებების პოზიტიურად ცვლილება იკვეთება; ფინანსური განათლების გავრცელების საქმეში მნიშვნელოვანია განსაკუთრებული ყურადღება ფინანსური მიზნების სარგებლიანობას დაეთმოს; ფინანსური განათლების გავრცელების კუთხით რეკომენდებულია როგორც შემეცნებითი ტელეგადაცემებისა და ვებ-გვერდების, ისე საგანმანათლებლო-შემახსენებელი ტექსტური შეტყობინებებისა და საგაზეთო სტატიების განვითარება; დაბოლოს, იმასთან დაკავშირებით, რომ ფინანსური განათლების ჩარჩოსა და მიდგომების გაუმჯობესება კომპლექსური გამოწვევაა, უახლოესი წლების განმავლობაში, კერძო და საჯარო დაინტერესებულ მხარეებს შორის ახლო და კოორდინირებულ თანამშრომლობას, მრავალფეროვანი მიდგომებისა და როგორც ფორმალური, ისე არაფორმალური საგანმანათლებლო სივრცეების გამოყენებას კრიტიკული მნიშვნელობა ენიჭება.

**საკვანძო სიტყვები:** ფინანსური განათლება, ფინანსური ჩართულობა, ფინანსური ქცევა, ფინანსური დამოკიდებულება, ფინანსური მიზნები, სესხების არხები, ვალის ტვირთი.

**ABSTRACT**

*Based on the latest literary sources and rich factual material in the article, the peculiarities of the financial education and involvement of population in Georgia are consistently researched. The methodological basis for the research is the 2015 manual of Financial Education and Financial Engagement Measurement developed by the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD / INFE).*

*The article discusses important issues of financial education such as the knowledge of basic financial concepts and the ability to use in real life; Managing personal and household finance; Set financial goals and make concrete steps to achieve them; Saving and budgeting; Financial surprise And pension age; Borrow and debt management Awareness and use of financial products and others. Within the scope of research, OECD / INFE question was added to the question of the use of financial products and household debt, to determine the approximate level of financial engagement of the population.*

*The results obtained in the survey have emphasized the following: the level of financial education of different segments of the population is uneven; It is important to deepen the financial knowledge of the population; With financial education, attention should also be paid to financial behaviors; One of the priorities is the positive change of financial attitudes in the country; Particular attention is paid to the financial purpose of spreading financial education; In terms of spreading financial education it is recommended to develop cognitive TV programs and web-pages, as well as educational-reminding text messages and newspaper articles; Finally, the improvement of the framework and approaches of the financial education is a complex challenge, in the nearest future, the close and coordinated cooperation between private and public stakeholders is critical to the use of diverse approaches and formal and non-formal educational spaces.*

**Keywords:** *financial education, financial involvement, financial behavior, financial dependence, financial goals, channelsloans, debt burden.*

**შესავალი** :უკანასკნელ წლებში, ფინანსური განათლება საყოველთაოდ იქნა აღიარებული

ფინანსური კეთილდღეობის არსებით კომპონენტად. შესაბამისად, მსოფლიო მასშტაბით, ფინანსურ განათლებასთან დაკავშირებულ საკითხებს დარგობრივი პოლიტიკის დაგეგმვის პროცესში სულ უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ეს ტენდენცია საქართველოსთვისაც ნიშანდობლივია- ფინანსური განათლება ჯანსაღი ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღების წინაპირობად განიხილება, ფინანსურად განათლებული ადამიანები კი ფინანსური სექტორის ინფორმირებულ მომხმარებლებად მიიჩნევიან. ამრიგად, ფინანსური განათლება ზოგადად ფინანსური სტაბილურობისთვისაც მნიშვნელოვანია.

ფინანსური განათლებისა და ჩართულობის<sup>1</sup> კვლევა საქართველოს ეროვნული ბანკის ინიციატივით და ევროპული ფონდის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისათვის განვითარების პროგრამის (EFSE DF) მხარდაჭერით განხორციელდა. წინამდებარე კვლევა საყურადღებოა ფინანსური განათლების ეროვნული სტრატეგიის ფარგლებში, რომელიც საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა სხვადასხვა დაინტერესებული მხარეების ჩართულობით განავითარა, რამდენადაც კვლევის ამოცანა სწორედ ფინანსური განათლების მიმართულებით არსებული მდგომარეობის რეალისტურად შეფასება, სტრატეგიის ფარგლებში სწორი აქცენტების განსაზღვრა და სტრატეგიის დანერგვის შედეგად მიღწეული შედეგების შეფასების გზების ძიებაა.

<sup>1</sup> ფინანსური ჩართულობა სხვადასხვა წყაროების მიერ განიმარტება, როგორც ფინანსური მომსახურებების ფართოსპექტრის ხელმისაწვდომობა მთელი მოსახლეობისთვის, მათ შორის, დაბალშემოსავლიანი სეგმენტებისთვის, პროდუქტების გამჭვირვალობისა და მომხმარებლის უფლებების დაცვის პრინციპების გათვალისწინებით. ფინანსურგანათლება ფინანსური ჩართულობის აუცილებელი კომპონენტია, რამდენადაც ფინანსური განათლება ხელს უწყობსმომხმარებლებს მიიღონ გონივრული ფინანსური გადაწყვეტილებები ფინანსურ სისტემასთან ურთიერთობისას [1]. ეკონომიკური თანამშრომლობისა დაგანვითარების ორგანიზაციის (OECD) ფინანსური განათლების საერთაშორისო ქსელი (OECD/INFE) ფინანსურ განათლებას განსაზღვრავს, როგორც „ფინანსური ინფორმირებულობის, ცოდნის, უნარების, დამოკიდებულებებისა და ქცევების კომბინაციას, რომელიც აუცილებელია ჯანსაღი ფინანსური გადაწყვეტილებების მისაღებად და საბოლოო ჯამში, ინდივიდუალურიფინანსური კეთილდღეობის მისაღწევად“ [2]

წინამდებარე კვლევის მიზანია მოსახლეობის ფინანსური ცოდნის, ქცევისა და დამოკიდებულების შესწავლის გზით ქვეყნის მასშტაბით ფინანსური განათლების დონის შეფასება; ფინანსური პროდუქტების ცოდნისა და გამოყენების ხარისხის განსაზღვრა; ფულის მართვისადმი რესპონდენტთა მიდგომების შესწავლა და, დამატებით, შინამეურნეობების ვალის მიახლოებითი დონის განსაზღვრა.

კვლევის ფარგლებში, წინამდებარე სტატია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD/INFE) „ფინანსური განათლებისა და ფინანსური ჩართულობის გაზომვის 2015 წლის სახელმძღვანელოს“ მიხედვით საქართველოში შეგროვებულ მონაცემებს ეყრდნობა [2]. მონაცემები შეგროვდა მთელი ქვეყნის მასშტაბით 18 და 18 წელზე უფროსი ასაკის 1100 რესპონდენტის პირისპირ გამოკითხვის გზით. გამოყენებულ იქნა სტრატეგიული კლასტერული შერჩევის მეთოდი, შერჩევა კი რეგიონებისა და დასახლების ტიპების (ქალაქი/სოფელი) მიხედვით განხორციელდა. შერჩევის წერტილები მოსახლეობის პროპორციულად, ხოლო რესპონდენტები – შინამეურნეობებში შემთხვევითი შერჩევით, „ბოლო დაბადების დღის პრინციპით“ შეირჩა. საველე სამუშაოები 2016 წლის 1 აპრილიდან 25 აპრილამდე პერიოდში ჩატარდა. მონაცემები რეგიონის, ასაკისა და სქესის მიხედვითაა შენონილი.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ OECD/INFE-ს სახელმძღვანელო შესაძლებელს ხდის შეგროვდეს ზრდასრული მოსახლეობის ქცევების, დამოკიდებულებებისა და ცოდნის შესახებ ქვეყნებს შორის შედარებადი ინფორმაცია და გამოყვანილ იქნეს ფინანსური განათლების დონის განმსაზღვრელი ქულები. საქართველოში შეგროვებული მონაცემები შეყვანილია OECD/INFE-ს 2016 წლის საერთაშორისო შედარებით ანგარიშში [3], რომელიც ქვეყნებს შორის მსგავსებებსა და საერთო გამოწვევებს გამოავლენს და

მიუთითებს რიგ ეფექტურ გადამწყვეტილებებზე.

რესპონდენტების მიერ გაცემული პასუხების მიხედვით შესაძლებელი გახდა ქვეყანაში ფინანსური განათლების დონის შეფასება და ამ მიზნით პირობითი ქულების გამოყვანა. ფინანსური განათლება ფინანსური ცოდნის, ფინანსური ქცევებისა და ფინანსური დამოკიდებულების ერთობლიობას წარმოადგენს.

საგულისხმოა, რომ კვლევის ფარგლებში აღნიშნული კომპონენტები ცალ-ცალკე იქნა შესწავლილი და თითოეულს ინდივიდუალური ქულა მიენიჭა. ფინანსური ცოდნის დონე 7-ქულიანი შკალით შეფასდა ცოდნის შესამოწმებელი 7 ძირითადი შეკითხვის პასუხებზე დაყრდნობით, სადაც თითოეულ სწორ პასუხს 1 ქულა ენიჭება. ფინანსური ქცევის დონე შეფასდა 9-ქულიანი შკალით ქცევასთან დაკავშირებულ 9 სხვადასხვა შეკითხვასა და დებულებაზე დაფიქსირებული პასუხების მიხედვით. ფინანსური დამოკიდებულებები კი სამ ქცევით დებულებაზე გაცემული პასუხების საშუალო მაჩვენებლის მიხედვით 5-ქულიანი შკალით შეფასდა. ამ შემთხვევაში, რესპონდენტები საკუთარ დამოკიდებულებას (ანუ, რამდენად ეთანხმებოდნენ ამა თუ იმ დებულებას) 1-დან (სავსებით ეთანხმებოდნენ) 5-მდე (სრულად არეთანხმებოდნენ) ქულით აფასებდნენ.

ფინანსური განათლების საერთო დონის შემაჯამებელი ქულა ზემოაღნიშნული სამი ცალკეული ქულის დაჯამებით მიიღება [ცოდნა (7), ქცევა (9) და დამოკიდებულებები (5)]. შესაბამისად, ფინანსური განათლების ზოგად ქულას შეიძლება 1-დან 21-მდე ნებისმიერი მნიშვნელობა მიენიჭოს. შესაძლოა მიღებული ქულის 100-მდე ნორმირებაც, მისი 100/21-ზე გამრავლებით.

**კვლევის შედეგები:** კვლევის შედეგების თანახმად, როგორც 1-ელ ცხრილშია ასახული, საქართველოს მოსახლეობის ფინანსური განათლების ზოგადი მაჩვენებელი 21-ქულიან შკალაზე 12.3 ქულას, ხოლო 100-ქულიან შკალაზე – 58.8 ქულას შეადგენს.

**ცხრილი 1:**

**საქართველოს მოსახლეობის ფინანსური განათლების ზოგადი მაჩვენებლები**

ფინანსური ცოდნა (მაქსიმალური: 7)	ფინანსური ქცევა (მაქსიმალური: 9)	ფინანსური დამოკიდებულება (მაქსიმალური: 5)	ფინანსური განათლება (21-ქულიანი შკალა)	ფინანსური განათლება (100-ქულიანი შკალა)
4.5	5.0	2.8	12.3	58.8

საინტერესო სურათი იკვეთება ფინანსურ განათლებასთან დაკავშირებით სქესის, ასაკისა და შემოსავლის ჯგუფის, ზოგადი განათლების დონის, დასახლების ტიპისა და დასაქმების სტატუსის მიხედვით:

კვლევის შედეგების უფრო დეტალური ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ ფინანსური განათლების ზოგად მაჩვენებლებში სქესის მიხედვით განსხვავებები პრაქტიკულად არ შეინიშნება: მამაკაცებმა ოდნავ უკეთესი ფინანსური ცოდნა გამოავლინეს, ხოლო ქალებს უკეთესი მაჩვენებელი აქვთ ფინანსური დამოკიდებულების მხრივ. ქალებმა და მამაკაცებმაერთნაირი ქცევითი ქულები დაიმსახურეს.

საგრძობი სხვაობა შეინიშნება ფინანსური განათლების დონეებში ასაკისა და შემოსავლების ჭრილში. როგორც ანალიზით იკვეთება, ახალგაზრდა და საშუალო ასაკის (18-55 წლის) წარმომადგენლები, უფრო ასაკოვან რესპონდენტებთან (ასაკი: 56+) შედარებით, ფინანსური განათლების მაღალი დონით ხასიათდებიან. 36-დან 45 წლამდე ასაკის მოსახლეობამ ზოგადი ფინანსური განათლების ყველაზე მაღალი ქულა მიიღო (62.0 ქულა 100-დან), ხოლო რესპონდენტებმა, რომელთა ასაკიც 66 წელს აღემატება, ყველაზე დაბალი ქულები (54.2 ქულა) მიიღეს.

პოზიტიური დამოკიდებულება იკვეთება, ასევე, ზოგადი განათლებისა და ფინანსური განათლების დონეებს შორის. რაც უფრო მაღალია ზოგადი განათლების დონე, მით უფრო მაღალია ფინანსური განათლების მაჩვენებელიც. უმაღლესი განათლების მქონე რესპონდენტებმა ყველაზე მაღალი საშუალო ქულა მიიღეს (62.0), მაშინ, როცა საშუალო სკოლადამთავრებულებმა – მხოლოდ 57.1 ქულა, ხოლო დაწყებითი განათლების მქონეებმა – 44.4 ქულა დაიმსახურეს.

ნიშანდობლივია, რომ ქალაქად მცხოვრებმა მოსახლეობამ სოფლად მცხოვრებ მოსახლეობასთან შედარებით ფინანსური განათლების უფრო მაღალი დონე გამოავლინა. იმერეთი (62.1), თბილისი (60.5), აჭარა (59.5) და კახეთი (59.4) ის რეგიონებია, სადაც საშუალოზე მაღალი ფინანსური განათლების მაჩვენებელი დაფიქსირდა. ხოლო მცხეთა-მთიანეთში (52.7), სამეგრელოსა (54.1) და შიდა ქართლში (55.0) მცხოვრებმა მოსახლეობამ ყველაზე დაბალი ფინანსური განათლების ქულები მიიღო. ქართულ ენაზე მოსაუბრე მოსახლეობამ შედარებით მაღალი ფინანსური

განათლების ქულა მიიღო (59.0), ვიდრე არაქართულენოვანმა მოსახლეობამ (საშუალოდ – 56.3 ქულა). აღნიშნული შესაძლოა, ნაწილობრივ, იმით იყოს გამოწვეული, რომ ფინანსურ სისტემასთან ურთიერთობისას ესუკანასკნელი სეგმენტი ხშირად ენობრივ ბარიერს აწყდება, რაც რამდენადმე ზღუდავს ინფორმირებული გადანაცვებების მიღების შესაძლებლობას.

რაც შეეხება ფინანსური განათლების დონეებში განსხვავებებს დასაქმების სტატუსის მიხედვით, დასაქმებულმა მოსახლეობამ და სტუდენტებმა, უმუშევარი სეგმენტისგან განსხვავებით, საშუალოზე მაღალი ფინანსური განათლების ქულა მიიღეს. უმაღლესი მენეჯმენტის რგოლში დასაქმებულმა რესპონდენტებმა (70.9) და სპეციალისტ-პროფესიონალებმა (65.4) უფრო მაღალი ფინანსური განათლების ქულები მიიღეს, ვიდრე სხვა პროფესიის წარმომადგენლებმა. ხელოსნებმა და მონათესავე მუშახელმა (56.8) და სოფლის მეურნეობის სფეროს წარმომადგენლებმა (54.0) ყველაზე დაბალი ფინანსური განათლების ქულები დაიმსახურეს. აღნიშნული კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს იმას, რომ ფინანსური განათლება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წინაპირობაა ფინანსური კეთილდღეობისა თუ პროფესიული წარმატების მისაღწევად.

ქვემოთ წარმოდგენილია კვლევის საფუძველზე მიღებული კონკრეტული შედეგები ფინანსური განათლების ცალკეული კომპონენტების მიხედვით:

**ფინანსური ცოდნა:** ეჭვგარეშეა, რომ ფინანსური ცოდნა ფინანსური განათლების მნიშვნელოვანი კომპონენტია, რამდენადაც სარწმუნო ინფორმაციისა და გამოსადეგი ცოდნის ქონა ადამიანებს ფინანსური პროდუქტების შედარებასა და ადეკვატური, კარგად ინფორმირებული ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღებაში ეხმარება. ძირითადი ფინანსური ცნებების ცოდნა და არითმეტიკის გამოყენების უნარი მომხმარებელს საშუალებას აძლევს დამოუკიდებლად აწარმოოს ფინანსური საქმიანობა და ადეკვატურად მოახდინოს რეაგირება იმ სიახლეებსა თუ მოვლენებზე, რომლებსაც მის ფინანსურ კეთილდღეობაზე გავლენის მოხდენა შეუძლია.

ემპირიული მონაცემები მიუთითებს, რომ ფინანსური ცოდნის მაღალი დონე რეალურად ისეთ დადებით შედეგებთან/ქცევებთან ასოცირდება, როგორიცაა, მაგალითად, საპენსიო ასაკისთვის

ფინანსური გეგმების შედგენა, და ისეთი ნეგატიური შედეგების თავიდან არიდებასთან, როგორცაა ვალების ქარბად დაგროვება. ამრიგად, ფინანსურად განათლებულ ადამიანს ძირითადი ფინანსური ცნებების გარკვეული საბაზისო ცოდნა და არითმეტიკული უნარების ფინანსურ სიტუაციებში გამოყენების უნარი გააჩნია.

წინამდებარე კვლევაში გამოყენებული კითხვარი ცოდნის შესამოწმებელ 7 შეკითხვას<sup>2</sup> მოიცავს ისეთი ფინანსური ცნებების შესახებ, როგორცაა: პროცენტის დარიცხვის მარტივი და რთული მეთოდები, რისკი და ამონაგები, ინფლაცია და ა.შ. მოცემული შეკითხვები გარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის რესპონდენტის საბაზისო ფინანსური ცოდნის, მის მიერ ფინანსური ინფორმაციის ათვისებისა და კონკრეტულ პრობლემებთან მიმართებაში ამ ინფორმაციის გამოყენების უნარების შესახებ.

ფინანსური ცოდნის ქულა რესპონდენტის მიერ სპეციალურ ცხრილში მოცემულ 7 შეკითხვაზე გაცემული სწორი პასუხების დათვლის გზით მიიღება. OECD/INFE-ს მეთოდოლოგიის მიხედვით, 5 ან მეტი სწორი პასუხი (რაც გულისხმობს შეკითხვების სულ მცირე 70%-ზე სწორი პასუხის გაცემას) განისაზღვრება, როგორც ფინანსური ცოდნის მაღალი დონე. საქართველოს შემთხვევაში რესპონდენტთა 54%-მა ეს ქულა მიიღო, რაც გვაძლევს საფუძველს ვივარაუდოთ, რომ მოსახლეობის ნახევარი ფინანსურ საკითხებში მეტნაკლებად განათლებულია. მთლიანი მოსახლეობის საშუალო ფინანსური ცოდნის ქულა მაქსიმალური 7 ქულიდან 4.5-ს შეადგენს.

ჩატარებული კვლევა ადასტურებს, რომ საქართველოს მოსახლეობის ფინანსური ცოდნა საშუალო დონეზეა: რესპონდენტთა უმრავლესობას შეუძლია მარტივი კალკულაციების გაკეთება სესხზე პროცენტის გამოსათვლელად (94%) და

<sup>2</sup> უნდა შევნიშნოთ, რომ OECD/INFE-ს სახელმძღვანელოში ფინანსური ცოდნის ქვეშ თავდაპირველად 8 შეკითხვა ერთიანდებოდა. თუმცა, შედეგების ანალიზის შემდეგ, რომ 1-ლი შეკითხვა, რომლის მიზანიც გაყოფის უნარის შემოწმება იყო, ზოგიერთი ქვეყნისთვის ზედმეტად მარტივი აღმოჩნდა და მნიშვნელოვან ინფორმაციას არ იძლეოდა. ამიტომაც, ეს შეკითხვა არასავალდებულო ხასიათის გახდა. წინამდებარე კვლევის ფარგლებში ეს შეკითხვა რესპონდენტებს მაინც დაესვათ (და მასზე მოსახლეობის 98%-მა სწორად უპასუხა), თუმცა ეს პასუხები ფინანსური ცოდნის ქულის გამოთვლაში არ გათვალისწინებულია

სწორად ესმის ისეთი ძირითადი ფინანსური ცნებები, როგორცაა ინფლაცია (85%) და რისკი და ამონაგები (79%). მოსახლეობის უფრო მცირე ნაწილი-ლისთვისაა ცნობილი ფულის ღირებულება დროში (60%) და დივერსიფიკაციის ცნება (63%).

დამაფიქრებელია ის გარემოება, რომ მოსახლეობის შედარებით დიდმა ნაწილმა ვერ შეძლო დეპოზიტზე ერთი წლის განმავლობაში დაგროვებული პროცენტის გამოთვლა პროცენტის დარიცხვის მარტივი მეთოდის გამოყენებით და შემდეგ, ამავე დეპოზიტზე პროცენტის დარიცხვის რთული მეთოდის გავლენის დადგენა 5 წლის განმავლობაში. უფრო კონკრეტულად კი, მოსახლეობის მხოლოდ 51%-მა შეძლო დეპოზიტზე „მარტივი“ პროცენტის სწორად გამოთვლა, ხოლო ამავე დეპოზიტზე პროცენტის დარიცხვის „რთული“ მეთოდის გავლენის განსაზღვრამოსახლეობის მხოლოდ 46%-მა შეძლო. დაბოლოს, ორივე კითხვაზე სწორი პასუხირესპონდენტთა 22%-მა გასცა.

მთლიანობაში, როგორც ჩანს, მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობის დიდ ნაწილს შეუძლია

სწორად უპასუხოს მარტივ ცოდნაზე დაფუძნებულ შეკითხვებს, მათ უძნელდებათ შედარებით გართულებულ შეკითხვებზე სწორი პასუხის გაცემა.

კვლევა მოიცავს თვითშეფასების ნაწილსაც, რაც საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ, თუ როგორ აფასებენ რესპონდენტები საკუთარ ცოდნას ფინანსურ საკითხებში ქვეყანაში ზრდასრული მოსახლეობის სხვა წარმომადგენლებთან შედარებით. ფინანსურ საკითხებში გათვითცნობიერებულობის საკუთარ დონეს რესპონდენტთა 65% აფასებს, როგორც საშუალოს, 4% – როგორც ძალიან მაღალს, ხოლო 5% – როგორც ძალიან დაბალს.

თუ რესპონდენტთა თვითშეფასებას ფინანსური საკითხების ცოდნასთან მიმართებაში კვლევის შედეგად მიღებულ ცოდნის რეალურ მაჩვენებლებთან შევადარებთ, დავინახავთ, რომ საქართველოს მოსახლეობა საკუთარ ფინანსურ ცოდნას არც თუ ადეკვატურად აფასებს; საკუთარ ცოდნას მოსახლეობის 65% აფასებს, როგორც საშუალოს, ხოლო 17% – როგორც მაღალს, მაშინ როდესაც OECD/INFE-ს მეთოდოლოგიის მიხედვით, მოსახლეობის 54% ფინანსურად მეტნაკლებად მცოდნედ შეიძლება ჩაითვალოს.

**ფინანსური ქცევა:** ინდივიდის გონივრული ფინანსური ქცევა მისი ფინანსური მდგომარეობის განმსაზღვრელი ფაქტორია როგორც მოკლე-, ისე გრძელვადიან პერსპექტივაში. ზოგიერთი ქცევა, მაგალითად, გადასახადების დაგვიანებით გადახდა, ან ფინანსური პროდუქტის შეძენა სხვადასხვა შეთავაზებების წინასწარი შედარების გარეშე, შეიძლება უარყოფითად აისახოს ინდივიდის ფინანსურ მდგომარეობასა და, შესაბამისად, მის ფინანსურ კეთილდღეობაზე. ამიტომაც, ფინანსური განათლების კვლევის ფარგლებში არსებითად მნიშვნელოვანია ფინანსური ქცევების შესწავლა და შეფასება.

საგულისხმოა, რომ OECD/INFE-ს კითხვარში მოცემულია სხვადასხვა სტილის შეკითხვები, რაც საშუალებას გვაძლევს გამოვიკვლიოთ ის პოზიტიური და ნეგატიური ფინანსური ქცევები, რომლებიც მოსახლეობას ახასიათებს, მათ შორის, ფინანსური პროდუქტის შეძენამდე შესაძლო ვარიანტების ანონ-დანონვა, გადასახადების დროულად გადახდა, ბიუჯეტის შედგენა, ფულის შენახვა, და სესხება თავისგასატანად.

წინამდებარე კვლევის ფარგლებში ფინანსური ქცევის გასაზომად გამოყენებული რამდენიმე ინდიკატორი 5-ქულიან შკალას იყენებს, რომელიც რესპონდენტს საშუალებას აძლევს უფრო კონკრეტულად გამოხატოს, თუ როგორ იქცევა იგი გარკვეულ სიტუაციებში. რესპონდენტები, რომლებიც შკალაზე 1 ან 2 ქულას ირჩევენ, ფინანსური თვალსაზრისით სწორი ქცევებით გამოირჩევიან.

კვლევის შედეგების თანახმად, საქართველოს მოსახლეობის ფინანსური ქცევა შეიძლება შეფასდეს, როგორც შერეული: გამოკითხულთა 90% დაეთანხმა ან სრულად დაეთანხმა იმ დებულებას, რომ ახალი ნივთის შეძენას სიფრთხილით ეკიდება. გადასახადების დროულად გადახდამოსახლეობის 89%-ისთვის, ხოლო ფინანსური საკითხების კონტროლი მოსახლეობის 75%-ისათვის ჩვეულ ქცევას წარმოადგენს. აღნიშნულის საპირისპიროდ, გამოკითხულთა გაცილებით მცირე რაოდენობა (41%) აცხადებს, რომ გრძელვადიანი ფინანსური მიზნები აქვს და ისწრაფვის მათ მისაღწევად.

ხაზგასასმელია ის გარემოება, რომ კვლევაში გამოყენებული ფინანსური ქცევის დანარჩენი ინდიკატორები სხვადასხვა კითხვებზე გაცემული პასუხების კომბინაციით მიიღება. ავილოთ, მაგ-

ალითად, „ბიუჯეტირების“ ინდიკატორი.

ტრადიციულად, ბიუჯეტის შედგენა განიხილება, როგორც ფინანსური მენეჯმენტის მნიშვნელოვანი საშუალება, დაასვე, ზოგადი ფინანსური განათლების აუცილებელი კომპონენტი. შესაბამისად, წინამდებარე კვლევის ფარგლებში, ფინანსურ გადაწყვეტილებებთან ერთად, ბიუჯეტირებასთან დაკავშირებული საკითხებიც იქნა შესწავლილი.

საყურადღებო ფაქტია, რომ თუ რესპონდენტის შინამეურნეობა აწარმოებს ბიუჯეტს, მაგრამ თავად რესპონდენტი არანაირმონანილოებას არ იღებს ბიუჯეტის შედგენაში, ან შინამეურნეობის სხვა ფინანსური გადაწყვეტილების მიღებაში, მაშინ ეს რესპონდენტი ვერ ჩაითვლება მაღალი ფინანსური განათლების მქონედ. ანალოგიურად, რესპონდენტს ვერ ჩავთვლით ფინანსურად განათლებულად, თუ ის პასუხისმგებელია შინამეურნეობაში ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღებაზე, მაგრამ მის შინამეურნეობას ბიუჯეტი არ გააჩნია. აქედან გამომდინარე, მოხდა ამ ორი ინდიკატორის შეკრება ერთი, კომბინირებული ინდიკატორის შესაქმნელად.

როგორც გაირკვა, რესპონდენტთა 57%-ს აქვს ბიუჯეტი შინამეურნეობაში დაამავდროულად, პასუხისმგებლობას იღებს შინამეურნეობაში ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღებაზე. ამ გაერთიანებული ინდიკატორის ცალკეულ კომპონენტთა ანალიზი აჩვენებს, რომ გამოკითხულთა უმეტესობა (87%) შინამეურნეობის (ან შინამეურნეობის არარსებობის შემთხვევაში, პირად) ფინანსურ გადაწყვეტილებებზე სულ მცირე გარკვეულ პასუხისმგებლობას მაინც იღებს, რაც, თუ გავითვალისწინებთ ფინანსური განათლების საერთოდონის შესახებ მიღებულ მარკეტინგულ მიუთითებს, რომ მხოლოდ ეს შეკითხვა ფინანსური განათლების სუსტი დეტექტორია; რაც შეეხება ბიუჯეტს – მოსახლეობის 64% აწარმოებს შინამეურნეობის ბიუჯეტს.

ასევე საინტერესოა „აქტიური და ზოგვის“ ინდიკატორი. დაზოგვა ფინანსური კეთილდღეობის აუცილებელ წინაპირობად მიიჩნევა. ის ადამიანები, რომლებიც ზოგავენ, ჩვეულებრივ უკეთ ახერხებენ შემოსავლებისა და ხარჯების გადანაწილებას, ფინანსური მიზნების მიღწევას და ფინანსურ მოულოდნელობებთან გამკლავებას.

საგულისხმოა, რომ OECD/INFE-ს სახელმძღვანელო ცალკე გამოყოფს „აქტიურ“ დამზო-

გველებს. „აქტიური“ დაზოგვის ინდიკატორი დაზოგვის მხოლოდ ისეთ ფორმებს ითვალისწინებს, რომლებიც ქმედებებს წარმოადგენს, და რომლებსაც რესპონდენტმა უკანასკნელი 12 თვის განმავლობაში მიმართა. მაგალითისათვის, მიმდინარე ანგარიშზე ფულის დაგროვება არ მიიჩნევა „აქტიურ“ შენახვად, რადგანაც ეს უკანასკნელი არ გულისხმობს ქმედებას ან პროცესს, და მათ, ვისაც საბანკო ანგარიშზე მიუწვდებიათ ხელი, შესაძლებლობა აქვთ, რომ ფულის დაგროვებისთვის სხვა, უფრო შესაფერისი მეთოდები აირჩიონ, როგორცაა დეპოზიტი [3]. „აქტიური“ დაზოგვის ინდიკატორი მიზნად ისახავს შეაფასოს ფულის დაზოგვისთვის გამოყენებული ქცევა (ე.ი. მიმდინარე შემოსავლის ნაწილის გადადება სამომავლო მოხმარებისათვის) და არა გაკეთებული დანაზოგვის ხარისხი. შესაბამისად, ეს ინდიკატორი ფულის დაზოგვის ბევრ სხვადასხვა ფორმას მოიცავს, მათ შორის, არაფორმალური შემნახველი პროდუქტების გამოყენებას, და ოქროს თუ სხვა ქონების შესყიდვას.

კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ საქართველოში მოსახლეობის 38% ამა თუ იმ გზით ინახავს/ზოგავს ფულს, თუმცა მოსახლეობის მხოლოდ 35% მოიაზრება „აქტიურ“ დამზოგველად OECD/INFE-ს მეთოდოლოგიის მიხედვით. ამასთან, რესპონდენტები, რომლებიც შემოსავლისა და ფინანსური განათლების დაბალი დონით გამოირჩევიან, ფულს ძირითადად სახლში ინახავენ და ნაკლებად მიმართავენ ფულის დაზოგვის თანამედროვე (ფორმალურ) გზებს. ამასთან, შემოსავლისა და ფინანსური განათლების დონის ზრდასთან ერთად, უმჯობესდება დაზოგვის მიზნით საბანკო ანგარიშებისა და საინვესტიციო პროდუქტების გამოყენების მაჩვენებელიც. რესპონდენტებს, რომლებიც ფულს საინვესტიციო პროდუქტების შექმნის გზით ან შემნახველ ანაბარზე ინახავენ, შედარებით მაღალი შემოსავალი და ფინანსური განათლების ქულა აქვთ. ამრიგად, იკვეთება მნიშვნელოვანი კავშირი, ერთი მხრივ, ფულის დაზოგვის ფორმალური გზების გამოყენებასა და მეორე მხრივ – ფინანსური განათლებისა და შემოსავლის დონეებს შორის.

საყურადღებოა აგრეთვე „*ფინანსური პროდუქტების შექმნისას ბაზარზე საუკეთესო ფასის ძიების*“ ინდიკატორი. პროდუქტის შექმნამდე საუკეთესო ფასის ძიების (ე.წ. „Shopping around“) ინდიკატორი ორ შეკითხვას ეფუძნება, რომ-

ლებიც მხოლოდ იმ ადამიანებს დაესვათ, რომელთაც უკანასკნელი პერიოდის განმავლობაში რომელიმე ფინანსური პროდუქტის სასარგებლოდ გააკეთეს არჩევანი. თუ ამგვარი პროდუქტი რამდენიმეა, მაშინ ინტერვიუერი რესპონდენტს სთხოვს ყველაზე ბოლოს შერჩეული პროდუქტის შესახებ ისაუბროს. ამ მიდგომის მიზანია უზრუნველყოს, რომ რესპონდენტს ახსოვს პროდუქტის შერჩევის პროცესი.

ჩატარებული კვლევის ფარგლებში მოცემულ ორ შეკითხვაზე მიღებული პასუხები ცხადყოფს, რომ უკანასკნელი ორი წლის განმავლობაში, საუკეთესო ვარიანტის შერჩევის მიზნით, მოსახლეობის მხოლოდ 32.9%-მა განიხილა რამდენიმე არჩევანი. მოსახლეობის 23.5%–ს პროდუქტის შექმნამდე არც ერთი ალტერნატიული ვარიანტი არ განუხილავს მიუხედავად იმისა, რომ ჰქონდა ამის შესაძლებლობა. ამასთან, უკანასკნელ პერიოდში პროდუქტის შერჩევისას რესპონდენტთა უდიდესი ნაწილი (20%) ფილიალში მიღებულ ინფორმაციას დაეყრდნო, ხოლო საკუთარ გამოცდილებაზე და ახლობლის რეკომენდაციაზე დაყრდნობით გამოკითხულთა 17–17%-მა მიიღო გადაწყვეტილება. საინტერესოა, რომ სხვადასხვა არხებით გავრცელებულ რეკლამებს ჯამში გამოკითხულთა 11% დაეყრდნო, ხოლო სხვა ინფორმაციის წყაროებს – 4%-ზე ნაკლები. დამოუკიდებელი ფინანსური მრჩეველისგან რეკომენდაციის მიღება კი საერთოდ არ არის გავრცელებული პრაქტიკა.

კვლევის ფარგლებში გარკვეული აქცენტები გაკეთდა ასევე „*ფინანსური თვალსაზრისით თავის გატანის*“ ინდიკატორზე. კერძოდ, მოსახლეობის ფინანსური თვალსაზრისით თვიდან თვემდე თავის გატანის უნარი 2 შეკითხვით შემოწმდა. მიღებული პასუხები საშუალებას იძლევა შეფასდეს ის სტრატეგიები, რომლებიც რესპონდენტებმა იმ შემთხვევებისთვის შეიმუშავეს, როდესაც შემოსავალი მიმდინარე ხარჯებს ვერ ფარავს. მოცემული 2 შეკითხვით შექმნილი საერთო ინდიკატორი 1 ქულას ანიჭებს რესპონდენტებს, რომელთაც (ა) არ გამოუცდიათ შემოსავლის უკმარისობა უკანასკნელი წლის განმავლობაში (რაც მიუთითებს, მათ შორის, ფინანსების მართვის კარგ უნარზე), ან (ბ) გამოუცდიათ შემოსავლების უკმარისობა, მაგრამ არ უსესხიათ ფული ხარჯების დასაფარად (რაც მიუთითებს იმაზე, რომ რესპონდენტებს უკვე ჰქონდათ შემუშავე-

ბული გეგმა ამგვარ სიტუაციასთან გამკლავების მიზნით). რესპონდენტებს, რომელთაც თავის გასატანად ფულის სესხება დასჭირდათ, 0 ქულა მიენიჭათ.

აღნიშნული მიდგომით მიღებული შედეგები ცხადყოფს, რომ უკანასკნელი 12 თვის განმავლობაში მოსახლეობის 62%-მა გამოსცადა შემოსავლის უკმარისობის შემთხვევა, მთლიანი მოსახლეობის 45%-მა კი ისესხა ფული თავის გასატანად, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ბევრ ადამიანს გაუთვალისწინებელი შემთხვევებისთვის საერთოდ არ აქვს გაკეთებული დანაზოგი, ან, უკვე გამოიყენა საკუთარი დანაზოგი.

დაბოლოს, ფინანსური ქცევის საერთო მაჩვენებელი იმ პოზიტიურ ქცევებს ითვლის, რომლებიც მოცემულ სფეროში განხილულ შეკითხვებზე მიღებული პასუხების მიხედვით გამოვლინდა. ფინანსური ქცევის მაჩვენებლის მაქსიმალური მნიშვნელობა 9 ქულაა, ხოლო მინიმალური მნიშვნელობა - 0 ქულა. OECD/INFE-ს მეთოდოლოგიის მიხედვით, 6 ან მეტი ქულა შედარებით მაღალ ქცევით მაჩვენებლად მიიჩნევა. საქართველოში აღნიშნული ქულა გამოკითხულთა მხოლოდ 36%-მა მიიღო. ამასთან, რესპონდენტთა უმრავლესობას რამდენიმე პოზიტიური ქცევა ახასიათებს: მოსახლეობის 28.7%-მა 5, ხოლო 19.2%-მა - 4 პოზიტიური ქცევა გამოავლინა. საქართველოს მოსახლეობის საშუალო ქცევითი მაჩვენებელი მაქსიმალური 9 ქულიდან 5.0 ქულას შეადგენს.

**ფინანსური დამოკიდებულებები:** ფინანსების მიმართ ადამიანთა დამოკიდებულებები და პრიორიტეტები მათ ქცევებს მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს. ამის გათვალისწინებით, OECD/INFE-ს მიერ შემუშავებული ფინანსური განათლების განმარტება ითვალისწინებს იმ გარემოებას, რომ იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ადამიანს საკმარისი ცოდნა და უნარი აქვს პოზიტიური ქცევის განსახორციელებლად, მისმა დამოკიდებულებამ და განწყობამ შესაძლოა უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინოს მის გადაწყვეტილებაზე, და შესაბამისად, მის ქცევაზე. მაგალითად, თუ ადამიანს სამომავლო დანაზოგის გაკეთების მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულება აქვს, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ მას ნაკლებად ექნება მიდრეკილება შესაბამისი ქცევის განხორციელებისაკენ. ამასთან, თუკი გრძელვადიანი საჭიროებების ნაცვლად ადამიანები მოკლევადიან

მოთხოვნილებებს ანიჭებენ უპირატესობას, მაშინ ნაკლებად მოსალოდნელია, რომ ისინი ფულს გაუთვალისწინებელი შემთხვევებისათვის დაზოგავენ, ან გრძელვადიან ფინანსურ მიზნებს დაისახავენ [5].

ფულთან და მომავლის დაგეგმვასთან დაკავშირებით რესპონდენტთა დამოკიდებულებების შესწავლის მიზნით, წინამდებარე კვლევამ სამი დამოკიდებულებითი დებულება მოიცვა [(1) დღევანდელი დღით ვცხოვრობ და ნაკლებად ველავ ხვალისდელ დღეზე; (2) უფრო მეტ სიამოვნებას მანიჭებს ფულის ხარჯვა, ვიდრე მისი გადადება და დაგროვება გრძელვადიანი მიზნებისათვის; (3) ფული იმისთვისაა, რომ დაიხარჯოს]. ეს დებულებები რესპონდენტებს საშუალებას აძლევს 5-ქულიანი შკალის გამოყენებით შეაფასონ, თუ რამდენად ეთანხმებიან ამა თუ იმ კონკრეტულ დებულებას, რათა მათი განწყობები და პრიორიტეტები დადგინდეს.

თუ მოცემულ შეკითხვებზე პასუხებს დეტალურად განვიხილავთ, დავინახავთ, რომ რესპონდენტთა ძალიან მცირე ნაწილი (32%) იღებს მეტ სიამოვნებას ფულის შენახვისაგან, ვიდრე ხარჯვისაგან. გარდა ამისა, მოსახლეობა არც თუ ისე კონსერვატიულია ფულთან მიმართებაში; გამოკითხულთა მხოლოდ 7% არ ეთანხმება დებულებას, რომ ფული იმისათვისაა, რომ დაიხარჯოს. ის გარემოება, რომ უფრო ცოტა ადამიანი არ ეთანხმება დებულებას „ფული იმისთვისაა რომ დაიხარჯოს“, ვიდრე დებულებას „ფულის ხარჯვა უფრო მეტ სიამოვნებას მანიჭებს, ვიდრე მისი სამომავლოდ შენახვა“, მიუთითებს, რომ მოსახლეობას პრაქტიკული ხედვა აქვს ფულის, როგორც ანგარიშსწორების საშუალების მიმართ. თუმცა, მიღებული შედეგები ასევე მიუთითებს იმაზე, რომ გამოკითხულთა დიდი ნაწილი ვერ აღიქვამს ფულის სამომავლო პოტენციალს და სავარაუდოა, რომ ამ რესპონდენტებმა სათანადოდ არ იზრუნონ დანაზოგების გაკეთებაზე.

საგულისხმოა, რომ 5-ქულიანი შკალაზე 1 ქულა - მოკლევადიან ფინანსურ პრიორიტეტებს, ხოლო 5 ქულა - გრძელვადიან ფინანსურ პრიორიტეტებს გამოხატავს. სამ დებულებაზე დაფიქსირებული ქულების საშუალო მაჩვენებლის გამოყვანა მარტივ გზას წარმოადგენს იმის გასარკვევად, რესპონდენტები უმეტესწილად ფინანსების მოკლევადიანი თუ გრძელვადიანი ხედვით ხასიათდებიან. OECD/INFE-ს მეთოდ-



ოლოგიის მიხედვით, 3-ზე მაღალი საშუალო დამოკიდებულებითი ინდიკატორი მაღალ ქულად მიიჩნევა. საქართველოში მოსახლეობის 34%-მა 3-ზე მეტი ქულა მიიღო, რაც იმას გულისხმობს, რომ მოსახლეობის 34% შედარებით გრძელვადიანი ფინანსური ხედვით ხასიათდება. ამასთან, რესპონდენტთა 66%, გრძელვადიანი გეგმების შესრულების ნაცვლად, უპირატესობას მოკლევადიანი ფინანსური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას ანიჭებს, რაც განსაკუთრებულ შემფოთებას იწვევს ფინანსური უსაფრთხოებისა და მდგრადობის თვალსაზრისით.

ნიშნდობლივია, რომ ქვეყნის მოსახლეობის ფინანსური დამოკიდებულების საშუალო მაჩვენებელი მაქსიმალური 5 ქულიდან 2.8 ქულით განისაზღვრა.

**სასესხო ვალდებულებები და ვალის ტვირთი:** როგორც აღინიშნა, წინამდებარე კვლევის ერთ-ერთ მიზანს შინამეურნეობაში<sup>3</sup> სესხით სარგებლობის ტენდენციებისა და ვალის ტვირთის მიახლოებითი დონის დადგენა წარმოადგენს. კვლევის შედეგების თანახმად, მოსახლეობის 53%-ს შინამეურნეობაში მიმდინარე სესხი აქვს, ხოლო გამოკითხულთა 37% აცხადებს, რომ მის შინამეურნეობაში მოცემული მომენტისათვის სესხით არავინ სარგებლობს.

საგულისხმოა, რომ უკანასკნელი ერთი წლის განმავლობაში მომხმარებლების მიერ ყველაზე ფართოდ გამოყენებული სესხის სახეობა ახლობლებისგან აღებული უპროცენტო ვალია. მოსახლეობის 39%-სათვის სესხის ძირითად წყაროს ბანკი წარმოადგენს, მომხმარებელთა 18% სალომბარდო სესხით სარგებლობს, ხოლო გამოკითხულთა 12%-ს აქვს ე.წ. სწრაფი, „ონლაინ“ სესხის აღების გამოცდილება. ამასთან, მოსახლეობის 11%-ს გამოტანილი აქვს სესხი მიკროსაფინანსო ორგანიზაციებიდან, ხოლო 3% კერძო გამსესხებლებისგან (კერძო მევახშისგან) აღებული

3 საქართველოს კანონის „ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“ მე-3 მუხლის (ი) პუნქტის თანახმად, შინამეურნეობაგანისაზღვრება, როგორც „საზოგადოების ძირითადი მეურნეობრივი საყოფაცხოვრებო უჯრედი – ადამიანთა ერთობლიობა, რომელიც ექვემდებარება ერთ საცხოვრებელ ერთეულზე ერთობლივი ცხოვრების საერთო წესებს და ერთმანეთთანდაკავშირებულია საერთო ბიუჯეტით, (მისი ნაწილით), ნათესაური ან/და არანათესაური ურთიერთობებით (შინამეურნეობაშიძლება შედგებოდეს ერთი პირისაგანაც)“.

სესხით სარგებლობს. მოსახლეობის იმ 12%-დან, რომელმაც გასულ წელს „ონლაინ“ სესხი აიღო, 9%-ს კვლავაც აქვს მიმდინარე „ონლაინ“ ვალდებულება, საშუალოდ 350 ლარის ოდენობით.

თუ შინამეურნეობების მიერ სესხზე ყოველთვიურ ჯამურ შენატანს განვიხილავთ შინამეურნეობების შემოსავლების მიხედვით, დავინახავთ, რომ იმ შინამეურნეობების ყოველთვიური ჯამური გადასახადი სესხზე, რომელთა შემოსავალიც 550 ლარზე ნაკლებია, ამ ჯგუფის საშუალო შემოსავლის დაახლოებით 32%-ს უდრის, ხოლო თვეში 551-დან 900-ლარამდე შემოსავლის მქონე შინამეურნეობების ყოველთვიური გადასახადი სესხზე მათი საშუალო შემოსავლის 48%-ია. შემდგომ, შინამეურნეობები, რომელთა ყოველთვიური შემოსავალიც 901-დან 1500 ლარამდე მერყეობს, ყოველთვიურად სესხის დასაფარად საშუალო ყოველთვიური შემოსავლის 38%-ს იხდიან, ხოლო იმ შინამეურნეობების ყოველთვიური ჯამური სასესხო გადასახადი, რომელთა ყოველთვიური შემოსავალიც 1500 ლარს აღემატება, საშუალო შემოსავლის 36%-ს შეადგენს.

მოსახლეობის ვალის ტვირთის მიახლოებითი შეფასების მიზნით საინტერესოა სხვადასხვა შემოსავლის მქონე შინამეურნეობებს შორის სესხის მომსახურების კოეფიციენტების [სესხზე გადასახადისა და შემოსავლის თანაფარდობა – Paymentto-Income ratio (PTI)] შედარება. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვეულებრივ, შინამეურნეობის შემოსავლის დონის ზრდასთან ერთად, მოსალოდნელია PTI-ს ზრდაც, კვლევის შედეგებმა გამოავლინა, რომ საშუალოშემოსავლიან შინამეურნეობებს (რომელთა ყოველთვიური შემოსავალიც 551-სა და 900 ლარს შორის მერყეობს) ყველაზე მაღალი PTI აქვთ და, შესაბამისად, ყველაზე მეტად არიან დატვირთულნი მიმდინარე ვალდებულებებით.

აღნიშნული შედეგი შესაძლოა ნაწილობრივ განპირობებული იყოს იმით, რომ როგორც ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა, საშუალოშემოსავლიანი შინამეურნეობები ფულს ხშირად ლომბარდებისა და ე.წ. „ონლაინ“ სესხების გამცემი ორგანიზაციებისგან სესხულობენ, რომლებიც საკუთარი მომხმარებლების გადახდისუნარიანობას შესაძლოა საერთოდ არ ამონმებდნენ ან არ ამონმებდნენ ისე ზედმინევნით, როგორც ბანკები, რაც შედეგად ამ სეგმენტის მიერ სესხების ჭარბად დაგროვებას აპირობებს.

გარდა ამისა, ხაზი უნდა გაესვას იმ ზოგად გარემოებასაც, რომ შინამეურნეობების შემოსავლისა და გადასახდელების ანალიზისას შესაძლებელია საქმე გვექონდეს გარკვეულ ცდომილებებთან, რამდენადაც რესპონდენტებს შესაძლოა არ სურდეთ შინამეურნეობის ვალდებულებების ან შემოსავლების შესახებ ზუსტი ინფორმაციის გამხელა. ამასთან, შესაძლოა რესპონდენტები არასაკმარისად ინფორმირებულნი იყვნენ შინამეურნეობის სხვა ნევრების სასესხო ვალდებულებებისა და შემოსავლების შესახებ.

შემოსავლის დონეების მიხედვით სესხის წყაროების განხილვა საკმაოდ საინტერესო დასკვნების გაკეთების საშუალებას იძლევა. კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ საბანკო სესხის გამოყენების სიხშირე განუხრელად იზრდება შემოსავლის დონის ზრდასთან ერთად. საბანკო სესხით მოსარგებლე ადამიანების შეხვედრის ალბათობა ყველაზე მაღალია სეგმენტში, რომლის საშუალო ყოველთვიური შემოსავალი 1501 ლარიდან იწყება; თვეში 901–დან 1500 ლარამდე შემოსავლის მქონე სეგმენტის 65.6%, და 551–დან 900 ლარამდე შემოსავლის მქონე სეგმენტის 60.9% მიმდინარე ეტაპზე საბანკო სესხით სარგებლობს. აღსანიშნავია, რომ სესხის არც ერთი ფორმალური წყარო არ არის განსაკუთრებით გავრცელებული იმ სეგმენტში, რომლის ყოველთვიური შემოსავალი 550 ლარამდე მერყეობს; ამ სეგმენტის 64.2%-ს უპროცენტო სესხი მეგობრისგან ან ნათესავისაგან აქვს აღებული.

საინტერესოა მიმდინარე სასესხო ვალდებულებები დემოგრაფიულ ჭრილში. თითქმის არ არსებობს განსხვავება შინამეურნეობების მიერ სასესხო ვალდებულებების აღების სიხშირის თვალსაზრისით გენდერულ ჭრილში. გამოკითხული მამაკაცების 53.2% და ქალების 52.3% აცხადებს, რომ შინამეურნეობაში სესხი აქვს.

იმ რესპონდენტთა წილი, რომელთაც შინამეურნეობაში მიმდინარე სესხი აქვთ, 18–დან 46 წლამდე ასაკობრივ ჯგუფში განუხრელად იზრდება; 18–დან 25 წლამდე ასაკობრივ სეგმენტში გამოკითხულთა შინამეურნეობების 51%-ს, ხოლო 36–დან 45 წლამდე ასაკობრივ სეგმენტში – 66%-ს აქვს სესხი. 46 წელზე უფროსი ასაკის რესპონდენტების შემთხვევაში, შინამეურნეობის მიერ სესხის აღების ალბათობა კვლავ მცირდება; 66 წელზე უფროსი ასაკის რესპონდენტების მხოლოდ 31.6%-ს აქვს სესხი შინამეურნეობაში.

ზოგადი განათლების დონის გაუმჯობესების პარალელურად, შეიმჩნევა შინამეურნეობების მიერ სესხის აღების მზარდი ტენდენციაც. კერძოდ, უმაღლესი განათლების მქონეთა 55%-ს აქვს სესხი შინამეურნეობაში მაშინ, როდესაც იგივე არასრული საშუალო განათლების მქონეთა მხოლოდ 43%–ზე შეიძლება ითქვას.

თუ ყველა პროფესიის ანაზღაურებად მუშაკებს (გარდა თვითდასაქმებულებისა) ერთად დავაჯგუფებთ, დავინახავთ, რომ ამ ჯგუფში შემავალი რესპონდენტები ყველაზე მეტად არიან მიდრეკილნი სესხით სარგებლობისკენ: ჯგუფის 70%–ს შინამეურნეობაში სესხი აქვს. ამ სეგმენტს თვითდასაქმებული სეგმენტი მოსდევს, რომლის 65.3%-საც შინამეურნეობაში მიმდინარე სესხი აქვს. თუ უმუშევარ რესპონდენტებს ერთად დავაჯგუფებთ, დავინახავთ, რომ მათი 44.2% სარგებლობს სესხით, რაც საკმაოდ დაბალი მაჩვენებელია იმის გათვალისწინებით, რომ მთლიანად დასაქმებული მოსახლეობის (თვითდასაქმებულების ჩათვლით) 68.2%–ს აქვს სესხი შინამეურნეობაში.

ყურადღებას იქცევს ის ფაქტი, რომ სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის 55% სესხით სარგებლობს, მაშინ, როცა იგივე ქალაქადმცხოვრები მოსახლეობის მხოლოდ 51%–ზე შეიძლება ითქვას. მცხეთა-მთიანეთში, იმერეთსა და გური-აში ყველაზე მეტი რესპონდენტი სარგებლობს სესხით. ყველაზე ნაკლები სიხშირით სესხით-სამეგრელოში სარგებლობენ, სადაც გამოკითხული მოსახლეობის მხოლოდ 34%-ს აქვს მიმდინარე სესხი. ქართულენოვანი მოსახლეობის 53.4%-ს აქვს სესხი შინამეურნეობაში, ხოლო არაქართულენოვანი რესპონდენტებიდან სესხით 46.1% სარგებლობს.

ყურადღებას ისიც, რომ ეკონომიკური სტატუსის გაუმჯობესების ადეკვატურად, იზრდება მიმდინარე სესხის მქონე შინამეურნეობების რაოდენობა. კერძოდ, სესხის აღების ალბათობა იმ სეგმენტიდან, რომელსაც რთულად გააქვს თავი თვიდან თვემდე, იმ სეგმენტამდე, რომელსაც ყველაფრის შეძენა შეუძლია საკუთარი სახსრებით ან კრედიტით, გარდა ახალიმანქანისა, 47%–დან 64%–მდე განუხრელად იზრდება. ამ სეგმენტზე უფრო მაღალ ეკონომიკურ რეგულაციებში კრედიტის მფლობელთა წილი კლებულობს, მაგრამ კვლავ საშუალოზე მაღალმაჩვენებელზე ნარჩუნდება.

**დასკვნები:** ჩატარებული კვლევის შედეგად მოპოვებული მონაცემები მნიშვნელოვანია ფინანსური განათლების მიმართულებით გარკვეული სტანდარტებისა და ორიენტირების დასახვისთვის, ასევე, ფინანსური განათლების ეროვნული სტრატეგიის ფარგლებში ცალკეული პროგრამების შემუშავებისა და განხორციელებისათვის.

კვლევის შედეგების თანახმად, საქართველოს მოსახლეობის ფინანსური განათლების საერთო დონე ფასდება, როგორც საშუალო, და მისი გაუმჯობესება რამდენიმე მიმართულებით არის შესაძლებელი.

ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა, რომ ფინანსური განათლების დონე მკვეთრად განსხვავდება მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფების მიხედვით. შესაბამისად, იკვეთება დივერსიფი-

ცირებული მიდგომების საჭიროება.

ამასთან, ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებასაც, რომ მნიშვნელოვანი პროგრესის მისაღწევად, ფინანსური განათლების ღონისძიებები მიმართული უნდა იყოს არამხოლოდ ცოდნის დონის ამაღლებაზე, არამედ ქცევებისა და დამოკიდებულებების პოზიტიურად ცვლილებაზე, რამდენადაც ამ მიმართულებებითაც იკვეთება გარკვეული ხარვეზები.

დაბოლოს, ფინანსური განათლების დონის ამაღლების ამოცანის კომპლექსური ხასიათიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია სხვადასხვა დაინტერესებული მხარის ჩართულობა და მრავალფეროვანი, როგორც ფორმალური, ისე არაფორმალური არხების მეშვეობით მოსახლეობისთვის ფინანსური განათლების მიწოდების უზრუნველყოფა.

#### LITERATURA/REFERENCES

- [1]. Atkinson, A. and F. Messy (2012), „Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study“, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing, Paris. - <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
- [2]. OECD/INFE (2015), „2015 OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion“, OECD, Paris.- [http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/2015\\_OECD\\_INFE\\_Toolkit\\_Measuring\\_Financial\\_Literacy.pdf](http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/2015_OECD_INFE_Toolkit_Measuring_Financial_Literacy.pdf)
- [3] OECD/INFE (2016), „OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies“. - <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf>
- [4]. საქართველოს კანონი „ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“: [http://www.geostat.ge/cms/site\\_images/law\\_geo.pdf](http://www.geostat.ge/cms/site_images/law_geo.pdf)
- [5]. OECD/INFE (2012). - <http://www.oecd.org/finance/financial-education/OECD-INFE-Principles-National-Strategies-Financial-Education.pdf>